

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
1. Czym jest antropologia teologiczna?	22
1.1. Definicja	22
1.2. Cele antropologii teologicznej	23
1.3. Fundamenty antropologii teologicznej	24
1.4. Metoda	27
1.5. Rola nauk humanistycznych	30
2. Punkt wyjścia	31
2.1. Specyfika dwustronnych dialogów kościelnych.	31
2.2. Trzy antropologie.	32
2.3. Wspólna płaszczyzna: <i>imago Dei</i>	35
2.4. Problem i metoda pracy.	38
2.5. Źródła	40
2.6. Struktura	43

Część pierwsza

Imago Dei: człowiek wobec Boga

Rozdział I – Stanowisko dokumentów.	49
1. Istnienie człowieka jako <i>imago Dei</i>	50
1.1. Człowiek obrazem Boga	50
1.2. Prawo każdego człowieka do życia	53
1.3. Osobowy wymiar człowieka	54
2. Grzech jako zniekształcenie obrazu Boga w człowieku	56
2.1. Próba zdefiniowania grzechu	57
2.2. Wpływ grzechu pierworodnego na obraz Boga w człowieku	60
2.2.1. <i>Grzech zaciemnił imago Dei</i>	60
2.2.2. <i>Grzech całkowicie zniszczył obraz Boga w człowieku</i>	63
3. Chrystus prawdziwym obrazem Boga	64
3.1. Powołani do wzrastania na obraz Chrystusa	66
3.2. <i>Imago Dei</i> czy <i>imago Christi</i> ?	68
Rozdział II – Poszukiwanie oceny. Konsultacje wybranych przedstawicieli tradycji kościelnych	72
1. Teologia protestancka o człowieku jako <i>imago Dei</i>	73
1.1. Marcin Luter: <i>imago Dei</i> jako relacja człowieka do Boga	75

1.2. Jan Kalwin: człowiek odzwierciedleniem chwały Boga	82
1.3. Karl Barth: relacja mężczyzny i kobiety jako <i>imago Dei</i>	85
1.4. Emil Brunner: materialny i formalny wymiar <i>imago Dei</i>	88
1.5. Jürgen Moltmann: <i>imago Dei</i> jako relacja Boga do człowieka	92
2. Teologowie prawosławni o <i>imago Dei</i>	95
2.1. Paul Evdokimov: <i>imago Dei</i> jako wezwanie do przebóstwienia	96
2.2. Włodzimierz Łoski: <i>imago</i> kluczem do zrozumienia chrześcijaństwa	101
2.3. Dimitru Staniloae: <i>imago Dei</i> jako dążenie człowieka ku Bogu	109
2.4. Kallistos Ware: <i>imago Dei</i> jako wolność wyboru	113
3. Antropologia <i>imago Dei</i> w pracach Światowej Rady Kościołów	116
3.1. Zgromadzenie Ogólne ŚRK w Uppsali (1968 rok)	119
3.1.1. J. Meyendorffa krytyka antropologii z Uppsali	122
3.1.2. J. Ruff: niechrześcijańska antropologia Zgromadzenia w Uppsali	124
3.2. <i>The Humanum Studies 1969-1975. A collection of documents.</i>	126
3.3. Dokument komisji Wiara i Ustrój <i>Christian Perspectives</i> <i>on Theological Anthropology</i>	128
3.3.1. Człowiek bytem relacyjnym na wzór Trójcy Świętej.	131
3.3.2. Skutki grzechu pierworodnego.	134
3.3.3. Chrystus odnawia w człowieku obraz Boga.	138
3.3.4. Dziesięć Wspólnych Twierdzeń na temat <i>antropologii teologicznej</i>	142
4. Teologia rzymskokatolicka	143
4.1. Święty Augustyn: dusza ludzka obrazem Trójcy Świętej	144
4.2. Synteza antropologiczna św. Tomasza z Akwinu.	147
4.2.1. Człowiek jednością duszy i ciała	148
4.2.2. Relacja <i>vestigium do imago</i>	152
4.2.3. Dynamiczny charakter obrazu Boga w człowieku.	155
4.2.4. Różnica pomiędzy obrazem i podobieństwem	157
4.2.5. Chrystus prawdziwym obrazem Boga.	159
4.3. Sobór Watykański II: człowiek obrazem Chrystusa	160
4.3.1. Punkt wyjścia <i>Gaudium et spes</i> : <i>dialog Kościoła ze światem współczesnym</i>	164
4.3.2. Potrójny wymiar <i>imago Dei</i>	167
4.3.3. Chrystus kluczem do zrozumienia człowieka	170
4.4. Ignazio Sanna: antropologia <i>imago Dei</i> odpowiedzią na wyzwania postmodernizmu	173

Wnioski	178
1. <i>Imago Dei</i> fundamentem osobowego wymiaru człowieka	180
2. Wpływ grzechu pierworodnego na obraz Boga w człowieku	186
3. Wzrastanie w Chrystusie.	192

Część druga

Imago Dei: człowiek jako mężczyzna i kobieta

Rozdział I – Stanowisko dokumentów.	195
1. Człowiek stworzony jako mężczyzna i kobieta	196
1.1. Mężczyzna i kobieta objawieniem relacyjnej natury Boga	196
1.2. Małżeństwo i celibat jako objawienie obrazu Boga.	199
1.3. Antropomorficzne obrazy Boga w Piśmie Świętym	204
2. Wpływ grzechu pierworodnego na relacje pomiędzy mężczyzną a kobietą	207
2.1. Brak równości pomiędzy mężczyzną a kobietą	207
2.2. Dyskryminacja kobiet	208
3. Kościół miejscem budowania nowych relacji mężczyzny i kobiety	209
3.1. Relacja Chrystusa do kobiet	210
3.2. Pojednanie w Chrystusie	210
3.3. Modele relacji pomiędzy mężczyzną a kobietą	212
4. Ordynacja kobiet w dokumentach dialogu międzykościelnego	214
4.1. Propozycje ekumenicznej grupy SAE	214
4.2. Dialog katolicko-anglikański.	218
4.3. Dialog anglikańsko-prawosławny	226
4.4. Dialog katolicko-prawosławny	230
Rozdział II – Poszukiwanie oceny. Konsultacje wybranych przedstawicieli tradycji kościelnych	232
1. Relacja mężczyzny i kobiety w teologii feministycznej	233
1.1. Główne cechy teologii feministycznej	234
1.2. Elisabeth Moltmann krytyka kultury patriarchalnej.	239
1.2.1. <i>Mit matriarchatu</i>	240
1.2.2. <i>Postać Jezusa wobec kobiet</i>	242
1.2.3. <i>Rola kobiety w Kościele pierwotnym</i>	245
1.2.4. <i>Zwycięstwo mentalności patriarchalnej</i>	248
1.2.5. <i>Pozostałości matriarchatu w chrześcijaństwie</i>	250
1.2.6. „ <i>Dekalog emancypacji kobiet</i> ”.	252
1.3. Obraz kobiety w czasach scholastyki w badaniach E. Gössmann	254

1.3.1. <i>Dominacja „męskiego” spojrzenia na Boga w teologii i Kościele.</i>	254
1.3.2. <i>Obraz Boga w mężczyźnie i kobiecie</i>	256
1.3.3. <i>Kobieta obrazem mężczyzny.</i>	259
1.3.4. <i>Odpowiedź mistyczek okresu średniowiecza: także kobieta jest imago Dei</i>	260
1.3.5. <i>Dwie antropologie: tomistyczna i franciszkańska</i>	262
2. Światowa Rada Kościołów na temat relacji kobiet i mężczyzn	264
2.1. Pierwsza faza działalności Światowej Rady Kościołów: lata 1948-1961	265
2.1.1. <i>Amsterdam 1948 rok</i>	265
2.1.2. <i>Evanston 1954 rok.</i>	267
2.1.3. <i>New Delhi 1961 rok</i>	269
2.2. Druga faza działalności Światowej Rady Kościołów: lata 1968-1983	270
2.2.1. <i>Nairobi 1975 rok.</i>	270
2.2.2. <i>Vancouver 1983 rok</i>	274
2.3. Trzecia faza działalności ŚRK: Canberra 1991.	275
2.4. Ekumeniczna Dekada Solidarności z Kobietami.	278
2.5. Obrona godności kobiet na Zgromadzeniach w Seulu (1990 rok) i Grazu (1997 rok)	282
2.6. Ordynacja kobiet w dokumentach komisji Wiara i Ustrój	285
3. Stanowisko Kościoła rzymskokatolickiego w kwestii miejsca kobiety w Kościele i społeczeństwie	287
3.1. Nauczanie Jana Pawła II	288
3.1.1. <i>List apostolski Jana Pawła II <i>Mulieris dignitatem</i></i>	290
3.1.2. <i>List (przesłanie) <i>It is with genuine pleasure do Sekretarza Generalnego IV Światowej Konferencji ONZ poświęconej kobiecie</i></i>	297
3.2. Kongregacja Nauki Wiary, <i>List do biskupów Kościoła katolickiego o współdziałaniu kobiety i mężczyzny w Kościele i społeczeństwie, (31 maja 2004)</i>	299
3.3. Reakcje kobiet na dokumenty Magisterium Kościoła	305
3.3.1. <i>M. Nicolais i A. Bello</i>	306
3.3.2. <i>Eugenia Scabini</i>	309
3.3.3. <i>Geneviève Honoré-Lainé</i>	312
3.3.4. <i>Komentarz Elisabeth Gössmann do <i>Mulieris dignitatem</i></i>	313
3.3.5. <i>Janet Martin Soskice i Susan Ross</i>	320
Wnioski	324

1. Mężczyzna i kobieta jako <i>imago Dei</i>	326
2. Równość kobiet i mężczyzn	331
Część trzecia	
<i>Imago Dei: człowiek wobec dzieła stworzenia</i>	
Rozdział I – Stanowisko dokumentów.	337
1. Bóg Stwórcą świata	337
1.1. Znaczenie terminu „świat” w dokumentach dialogów bilateralnych	337
1.2. Bóg Dawcą wszelkiego życia	339
1.3. Trynitarny i chrystologiczny wymiar stworzenia i zbawienia	341
1.4. <i>Creatio ex nihilo</i> wobec panteizmu i dualizmu	344
1.5. Eschatologiczne przeznaczenie świata stworzonego	349
2. Człowiek pośród stworzenia	350
2.1. Życie pośród życia	351
2.2. Inność człowieka na tle innych stworzeń.	351
2.3. Zadania wobec świata: uprawiać i doglądać	352
2.4. Obrona życia jako daru Boga.	356
2.4.1. <i>Potrzeba wspólnego wysiłku</i>	356
2.4.2. <i>Dar i ryzyko życia</i>	357
2.4.3. <i>Życie jest darem</i>	357
2.4.4. <i>Bóg obrońcą życia</i>	358
3. Wpływ grzechu pierworodnego na świat stworzony.	359
3.1. Stan stworzenia po grzechu pierwszych ludzi	359
3.2. Nowożytna „wiara w naukę” a zagrożenie życia	361
4. Powrót do właściwej relacji między człowiekiem a światem.	362
4.1. Udział w życiu Chrystusa.	363
4.2. Postawa zadziwienia wobec stworzenia	364
4.3. Uznanie własnej wartości stworzeń.	365
4.4. Rola Kościołów w promowaniu nowego stylu życia	366
Rozdział II – Poszukiwanie oceny. Konsultacje wybranych przedstawicieli tradycji kościelnych.	369
1. Źródła współczesnego kryzysu ekologicznego.	370
1.1. Francis Bacon: wiedza jako władza nad naturą	371
1.2. Dualistyczna filozofia Kartezjusza	373
1.3. Radykalny antropocentryzm nowej koncepcji nauki	375
1.4. Antropologia <i>imago Dei</i>	377
2. Kryzys ekologiczny a feminizm i teologia wyzwolenia	383
2.1. Przyczyny kryzysu ekologicznego według C. Halkes	383

2.2. Związek feminizmu i ekologii: ekofeminizm	386
2.3. Ekoteologia wyzwolenia	392
3. Kościół prawosławny o roli człowieka w świecie stworzonym	396
3.1. Wpływ grzechu pierwszych ludzi na stworzenie	396
3.2. Człowiek i świat w drodze ku przebóstwieniu	398
3.3. Kapłan stworzenia	403
3.4. Ekologiczne inicjatywy patriarchów Konstantynopola	407
4. Ekologia w wypowiedziach Światowej Rady Kościołów	408
4.1. New Delhi (1961 rok) i Nairobi (1975 rok)	408
4.2. Canberra (1991 rok)	411
4.2.1. <i>Teologiczne przyczyny kryzysu ekologicznego</i>	412
4.2.2. <i>Odpowiedzialność człowieka za stworzenie</i>	412
4.2.3. <i>Związek pomiędzy sprawiedliwością społeczną, pokojem i ekologią</i>	415
4.2.4. <i>Chung Hyun Kyung i azjatycka wizja life-centrisme</i>	421
4.3. Harare (1998 rok)	424
5. Zgromadzenia ŚRK na Rzecz Sprawiedliwości, Pokoju i Zachowania Stworzenia	425
5.1. Bazylea 1989: „Pokój przez sprawiedliwość”	425
5.2. Seul: Światowe Zgromadzenie na Rzecz Sprawiedliwości, Pokoju i Integralności Stworzenia	429
5.3. Graz: „Pojednanie – dar Boga i źródło nowego życia”	430
6. Teologiczne perspektywy rozwiązania problemu ekologicznego	433
6.1. Modele odniesień człowieka do stworzenia	433
6.2. Reinterpretacja opowiadań o stworzeniu z Rdz 1-3	435
6.2.1. <i>Karl Lehmann</i>	437
6.2.2. <i>Juan L. Ruiz de la Peña</i>	439
6.3. Kosmologiczny teocentryzm czy antropocentryzm?	443
6.4. Humanizm kreacjonistyczny Juana L. Ruiza de la Peña	448
6.5. Elementy „duchowości ekologicznej”	451
7. Wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła na temat ekologii	454
7.1. Pontyfikat Pawła VI	456
7.2. Nauczanie Jana Pawła II	458
7.3. Główne tezy nauczania Magisterium na temat ekologii	463
8. Św. Franciszek z Asyżu wzorem chrześcijańskiego ekologa	465
Wnioski	468
1. Przyczyny kryzysu ekologicznego	469

2. Miejsce i zadania człowieka w stworzeniu według planu Bożego	472
Zakończenie	477

Bibliografia

1. Źródła	503
1.1. Źródła do prezentacji antropologii <i>imago Dei</i> w dokumentach dialogów międzykościelnych	503
1.1.1. <i>Dokumenty dialogów międzykościelnych na forum międzynarodowym</i>	503
1.1.2. <i>Dokumenty dialogów międzykościelnych na forum lokalnym</i>	507
1.2. Źródła do oceny antropologii <i>imago Dei</i> w dokumentach dialogów międzykościelnych	515
1.2.1. <i>Dokumenty Światowej Rady Kościołów</i>	515
1.2.2. <i>Dokumenty Komisji Teologicznej ŚRK Wiara i Ustrój</i>	518
1.2.3. <i>Dokumenty i deklaracje Wspólnej Grupy Roboczej Kościoła rzymskokatolickiego i Światowej Rady Kościołów</i>	519
1.2.4. <i>Dokumenty Europejskich Zgromadzeń Ekumenicznych</i>	521
1.2.5. <i>Dokumenty Kościoła rzymskokatolickiego</i>	521
1.2.6. <i>Dokumenty innych Kościołów</i>	527
1.2.7. <i>Opracowania teologiczne</i>	527
2. Literatura pomocnicza	532
Indeks osób.	563
Man as <i>Imago Dei</i> . About anthropological issues in the chosen documents of interconfessional dialogues	
Summary.	567

Aneks

Commissione Teologica Internazionale, <i>Comunione e servizio. La persona umana creata a immagine di Dio</i> , CivCatt IV(2004), 254-286 (Międzynarodowa Komisja Teologiczna, <i>Wspólnota i służba. Osoba ludzka stworzona na obraz Boga</i> – wybrane fragmenty)	571
Wprowadzenie	571
Rozdział I. Osoba ludzka stworzona na obraz Boga.	573
1. <i>Imago Dei</i> w Piśmie Świętym i w Tradycji	573
2. Współczesna krytyka teologii <i>imago Dei</i>	577
3. <i>Imago Dei</i> w dokumentach Soboru Watykańskiego II i w teologii współczesnej	578
Rozdział II. Na obraz Boży: osoby we wspólnocie	580
1. Ciało i dusza	581
2. Mężczyzna i kobieta	584

3. Osoba i wspólnota	587
4. Grzech i zbawienie.	588
5. <i>Imago Dei</i> i <i>imago Christi</i>	592
Rozdział III. Na obraz Boga: administratorzy widzialnego stworzenia . . .	594
1. Nauka i służba poznania	596
2. Odpowiedzialność za świat stworzony.	600
3. Odpowiedzialność wobec integralności biologicznej bytów ludzkich, nr 81-94	604
Zakończenie	604
Christian Perspectives on Theological Anthropology. A Faith and Order Study Document, Faith and Order Paper 199, WCC, Geneva 2005 (Chrześcijańskie perspektywy na temat antropologii teologicznej. Dokument studyjny Wiary i Ustroju – wybrane fragmenty).	
Założenia	606
Wprowadzenie	608
A. Antropologia teologiczna	608
B. Metoda	610
I. Współczesne wyzwania	611
A. Zranienia	612
1. Przemoc.	613
2. Ubóstwo	614
3. HIV/AIDS	617
B. Niepełnosprawność	617
1. Tożsamość i wyzwanie inności	617
2. Niepełnosprawność i normy „doskonałości”	618
3. Niepełnosprawność: ucieleśniona perspektywa.	619
C. Nowe technologie (genetyka, sztuczna inteligencja, nr 53-71)	621
II. Odpowiedź teologiczna.	621
A. Lament pośród cierpienia	621
B. Stworzeni na obraz Boga	622
1. Jezus Chrystus jako obraz Boga	622
2. Tajemnica człowieka	623
3. Obraz autentycznego człowieczeństwa nie jest obcy żadnej wspólnocie.	623
4. Chrześcijańskie rozumienie, zmagania i intuicje na temat świata . . .	624
5. Obraz prawdziwego człowieczeństwa nie jest poznawalny abstrakcyjnie.	624

6. Osoby a relacja międzyludzka	625
7. Relacyjny obraz Boga	625
8. Godność każdej osoby	626
9. Prawdziwe człowieczeństwo a fałszywe ludzkie „ideały”	626
10. Boski obraz nadaje wartość każdemu ludzkiemu życiu	627
11. Życie ludzkie jako wzrastanie na podobieństwo.	628
12. Ucieleśnienie człowieka	628
13. Teologia i doświadczenie	628
C. Miejsce człowieka w świecie stworzonym.	629
1. Relacja z tym, który różni się od nas	629
2. Relacja ludzi do reszty stworzenia	629
D. Grzech a obraz Boga	630
1. Natura grzechu wyjaśnia się poprzez refleksję nad obrazem Boga	630
2. Radykalna natura grzechu	631
3. Grzech w kontekście nadziei	631
E. Nowe stworzenie w Chrystusie	632
1. Nowe życie ofiarowane światu w Chrystusie	632
2. Interpretacje Chrystusowego dzieła pojednania	633
3. Przeznaczenie człowieka do nowego życia	634
4. Chrzest i nowe człowieczeństwo w Chrystusie.	635
5. Eucharystia (nr 107-111)	637
III. Apel do Kościołów.	637
A. Fundament dla wspólnego wyznania, refleksji, świadczenia oraz posługi.	637
1. Wspólne ustalenia	637
2. Uprawomocnienie – inny – różnorodność	639
B. Wspólne wychodzenie naprzeciw wyzwaniom (nr 124-126)	640
C. Dziesięć Wspólnych Twierdzeń	640
D. Zachęta skierowana do Kościołów	641